

N:o 4.

Af herrar **Lindhagen** och **Hellberg**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till kommunalförfattningarna, åsyftande att i kommuner af större utsträckning bereda de röstberättigade större möjlighet att deltaga i kommunala afgöranden.*

Vid förra årets riksdag påyrkades undersökning ur olika synpunkter om de till lappmarksbefolkningen donerade statsskogarnes vård och brukande samt förslag till lagstiftning och eventuellt äfven andra åtgärder för upprätthållande af dessa skogars vid afvittringen afsedda ändamål. Motionen, som enhälligt afstyrktes af tillfälligt utskott inom Andra Kammaren, föll redan i denna kammare.

Det är dock på upprätthållandet af nämnda ändamål, landtbefolkningens öden beror i de af statsmakterna och myndigheterna åsidosatta utmarker, som kallas lappmarkerna. Ingen utväg står denna befolkning till buds för att skydda sig mot utsugningen och inga vänner synas de äga bland de mäktige, som vill göra något verkligt för dem.

En annan orsak, hvilken, om ej på samma sätt, dock i sin mån mångenstädes bidrager till att drifva lappmarkernas landtbefolkning mot undergång, är de oeffterrättliga kommunalpolitiska förhållandena, som beröfvar den inflytande på kommunens angelägenheter. Detta beror, fränsedt rösträttslöshet, på dels bolagsväldet och dels den faktiska omöjligheten för det stora flertalet att utöfva någon rösträtt. Det förra missförhållandet skulle, antages det, såvidt afser afgörandena å stäm-

morna, bli väsentligen stäckadt genom det hvilande förslaget om ändring i kommunalförfattningarne. Det andra kommer att kvarstå.

En lappmarksbo, som känner väl till dessa för öfrigt allmänt bekanta förhållanden, lämnar härom följande skildring. »Våra kommunalförordningar», säger han, »anpassade efter små församlingar, utesluta med säkerhet tre fjärdedelar af den röstberättigade befolkningen från möjligheten att begagna sig af sin rösträtt. Hvad skulle man t. ex. säga i södra Sverige, om det utkomme en förordning som påbjöde, att i hvarje län skulle hållas stämmor blott på ett ställe och att till dessa stämmor skulle folket från länets alla delar kallas medelst kungörelse 2 söndagar i *en* kyrka. Otvifvelaktigt skulle man skratta åt en sådan förordning såsom varande mer än vanvettig. Men i de stora norrlands- och särskildt lappmarkskommunerna praktiseras en dylik förordning och detta trots dessa kommuner nästan fullständigt sakna kommunikationer. Hafva stämmoordförandena 2 söndagar å rad låtit sina stämmokungörelser uppläsa i kyrkan, så är därmed folket på 60, 70, 80, 90 à 100 kvadratmil lagligen kalladt till stämman. I regel införes en annons i ortstidningarne, men om tidningen med annonsen hinner i tid fram betyder absolut ingenting. Allt är lagligt och några pampar, som bo i kyrkostaden eller dess omedelbara närhet besluta om kommunens angelägenheter. För alla de öfriga återstår endast rätten och plikten att betala skatt. Är det ej hög tid på, att något göres för att afskaffa en sådan orättvisa, en orättvisa som har så ytterligt menliga följder för dessa kommuner.»

I allmänhet är landtbefolkningen på grund af de långa afstånden försatt i en särdeles ogynnsam ställning vid utöfvandet af sin politiska och kommunala medborgarrätt i förhållande till befolkningen i städer och liknande samhällen. Uti så omfattande kommuner som exempelvis lappmarkssocknarne är tillståndet ofta oefterrättligt. Hvilka utvägar, som kunna tillitas för att åstadkomma en rimligare ordning, där det behöfves, kräfver naturligtvis en närmare utredning.

Flera möjligheter stå härvid till buds, när det gäller val och särskildt sådana som på grund af sin betydelse väcka större uppmärksamhet.

I det hvilande förslaget till lag om val till Riksdagen föreskrifves sålunda, att, vid val till Andra Kammaren, kommun, som till följd af folkmängdens storlek, samfärdsförhållandena eller andra orsaker finnes icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må delas i två eller flera. Denna bestämmelse blir dock säkerligen icke ensam tillfyllestgörande för sådana kommuner, om hvilka här är fråga. I kungl. propositionen

om det hvilande rösträttsförslaget anmärktes ock, att lösningen däraf borde afbidas, innan åtgärder vidtogos i det högst beaktansvärda syftet att de, som af sitt yrke eller sin tjänst äro hindrade att personligen deltaga i riksdagsmannavalen, skola äga möjlighet att till valförrättaren insända sina röstsedlar. Enahanda hänsyn bör, måhända med lika fog, visas dem, som af sin boningsort måste anses faktiskt hindrade att deltaga i valet.

Hvad sålunda ifrågasatts för de enbart politiska valen, äger giltighet äfven för de kommunala. I det hvilande förslaget till ändring i vissa delar af förordningen om landsting stadgas emellertid, att val till landsting förrättas i valkrets å landet kommunvis vid första ordinarie kommunalstämma under året. Här gifves ingen anvisning till beredande af ökade möjligheter för vidsträcktare kommuners invånare att kunna begagna sig af sin rösträtt. Meningen att dessa val skola gifva ett proportionellt uttryck för de valberättigades uppfattningar om de åskådningssätt, som skola göra sig gällande i landstingen och därigenom medelbart i Första Kammaren, blir särskildt för många af dessa kommuner väsentligen en lag på papperet. Särskildt kommer den betryckta i obygderna bosatta landtbefolkningen att vara utesluten från hvarje möjlighet att bevaka sin talan. Häri bör rättelse omedelbart ske.

Afgörandet af sådana kommunala ärenden, som icke äro att hänföra till val, kunna åter svårligen äga rum genom rösternas upptagande på olika lokaler eller insändande till kommunalstämmans ordförande, ehuru det visserligen icke är ogörligt, när det gäller någon viss betydelsefull fråga exempelvis i beskattningsafseende, att insända svar med ja eller nej på en utsänd proposition i ämnet. I allmänhet måste här kommunens medlemmar sammanträda till gemensamma öfverläggningar. Ett förslag till ny författning i detta hänseende, afsedt åtminstone för vissa af de vidsträckta kommunerna i norra delarna af riket, har, på sätt bilagan till denna motion utvisar, uppsatts af den ofvan åberopade lappmarksbon, hvilken vidfogat förslaget en motivering, som lämnar en belysande inblick i lappmarksförhållanden. I hvad mån detta förslag lämpar sig för flera olika orter är svårt att säga. Men förslaget förtjänar i alla fall en utredning i samband med frågan, om hvad som verkligen kan göras åt saken i sin helhet.

På grund af hvad sålunda anförts hemställes:

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande snarast möjligt af ett sådant tillägg till kommunalförfattningarne, att i kommuner af större ut-

sträckning, särskildt lappmarkssocknarna, utväg må, där sådant erfordras, beredas den kommunalt röstberättigade befolkningen att i största möjliga utsträckning deltaga såväl i kommunala val i synnerhet till landsting som i öfriga kommunala afgöranden isynnerhet rörande beskattningsfrågor.

Stockholm den 15 januari 1909.

Carl Lindhagen.

E. F. Hellberg.

Utkast

till kommunalförordning för de stora norrländska kommunerna.

(Uppgjordt af en lappmarksbo.)

För kommuner med en ytvidd af 10 kvadratmil eller därutöfver gälla följande kommunalförordningar.

Kommunal- och kyrkostämmor samt väghållningsskyldiges sammanträden inför vägstyrelsens ordförande och allmäningsdelägares sammanträden inför kommunalstämman ordförande skola, så långt ske kan, förläggas till de inom kommunerna förefintliga marknadstider och s. k. kyrkhelger. Särskildt gäller detta rörande sådana stämmor och sammanträden, där beslut skola fattas om upptagande af lån eller om för kommunerna betungande utgifter.

De röstberättigade må icke kallas till ny stämma eller nytt sammanträde, förrän sex veckor förflutit sedan de sista gången voro inkallade.

Kallelse till stämma eller sammanträde sker såsom hittills genom kungörelse i sockenkyrkan och, där kapell finnes, i kapellet, såvidt gudstjänst där hålles under tiden för kungörelsens bekantgörande. Dessutom skall annons med angifvande af föredragningsärendena införas i en eller flera ortstidningar.

Kommunalstämman beslutar för ett år i sänder om, i hvilken eller hvilka tidningar annonserna skola införas.

Tidningsannons rörande stämma eller sammanträde skall införas minst tre veckor före stämman eller sammanträdet hållande.

De ordinarie kommunal- och kyrkostämmorna må kunna hållas två veckor före eller efter den månad, i hvilken de enligt gällande förordning skola hållas, decemberstämman dock ej senare än i december månad.

I kommuner, där de röstberättigade äro beroende af s. k. förfallotid (då vattendragen hvarken bära eller brista), må under sagda tid inga stämmor eller sammanträden hållas för besluts fattande om någon som helst utgift för kommunen.

Motiver.

»Mellan 50 och 60 kommuner i Norrland skulle komma att beröras af den föreslagna reformen.

För de stora lappmarkskommunerna med en ytvidd af 30, 40, 50, 60 kvadratmils yta och därutöfver kunde väl behöfvas mera radikala reformer än de föreslagna. Skall nämligen hvarje röstberättigad kunna utan alltför kännbar uppoffring af tid och penningar afgifva sin röst, då kommunens viktigaste ärenden afgöras, så måste stämmornas och sammanträdenas antal ytterligare begränsas.

I dessa kommuner borde införas någonting, som jag skulle vilja kalla stämmoder eller kanske bättre, kommunaltider. Dessa tider skulle fastställas för hvarje kommun på så sätt, att landshöfdingen sammankallar kommunens röstberättigade medlemmar till ett möte i kyrkstaden och på detta möte söker utröna hvilka tider, som äro lämpligast för ifrågavarande kommuns medlemmar att samlas till stämmorna samt fastställer efter skedd röstning dessa tider såsom gällande kommunaltider för ifrågavarande kommun.

Dessa fastställda tider böra begränsas till 3 eller högst 4 under året. Och vid dessa sålunda fastställda tider skola sedan alla de stämmor och sammanträden hållas, vid hvilka beslut om utgifter för kommunen skola fattas; undantag må göras endast för mindre utgifter till fattigvården, hvilka kräfva skyndsamhet. För öfrigt skulle i tillämpliga delar det förut framställda förslaget gälla äfven för dessa kommuner.

Men här uppstår den frågan: hur skola de ordinarie stämmor, som behandla utgifter, kunna passas in i reformen?

Dessa här föreslagna fixerade kommunaltiderna hafva den stora förmånen, att verkligen alla röstberättigade få tillfälle att afgifva sin röst, då kommunens viktigaste ärenden skola afgöras, och dessutom skulle de i väsentlig mån bidra till att uppväcka kommunalt intresse äfven hos dessa många, som nu lefva i den tron, att de endast äro till för att betala sina skatter till kommunen. Jag framställer emellertid förslaget endast som ett observandum.

En invändning emot alla förslagen torde komma att göras under ropet: de hämma det snabba och tidsenliga framåtskridandet. Med tanken fäst på en sådan invändning vill jag gifva en bild af framåtskridandet i en lappmarkskommun under nuvarande kommunalförordning. Jag väljer Jockmocks kommun dels därför att den är mig mest bekant, dels därför att den torde vara bland de mest typiska.

Vid afvittringen för ett tiotal år sedan beslöts, att af hemmanskogarne skulle afsättas en fjärdedel till sockenallmänning. Böndernas privata inkomst af skogen minskades sålunda med $\frac{1}{4}$ -del, men de skulle ju i gengäld få lindring i skatterna jämte andra förmåner. Hur har det gått med gengälden under dessa år? Jo, bönderna få kronoskatterna för sina hemman betalta af fondens afkastning jämte någon annan lindring. Men i stället hafva kommunalskatterna mer än fördubblats, hvarför ingen som helst skattelindring kunnat förmärkas utan tvärtom betydlig skattstegring.

Den stora allmänningens fonden blef alltför frestande för de styrande inom kommunen, och de funno, att den var en god borgen för kommunallån. Man började låna, låna och återigen låna tills skuldsumman gick upp till omkring 600,000 kronor. När man kommit upp till denna respektabla summa, fann Konungens befallningshafvande tiden vara inne att sätta stopp. Och det var säkerligen ej för tidigt, ty kommunens ekonomiska bärkraft synes ej räcka till att förränta och amortera lånen. För de två sista åren har med Kungl. Maj:ts tillstånd 106,000 kronor tagits af fondens kapital till skattelindring. På så sätt dödas det kapital, som för all framtid skulle gifva bönderna en välbehöflig afkastning.

Och hur skall det gestalta sig till nästa år? Skall ett nytt grepp göras i fondens kapital, eller skola de redan utsvultna bönderna strypas genom odrägliga skatter? Jag vet det ej.

Hvartill hafva då alla pengarne användts? Jo, en del skolhus hafva uppförts, de flesta för en kostnad af 8 à 10,000 kronor några till dubbla beloppet och något

litet vägar hafva anlagts. Men skolornas antal behöfver fördubblas och af vägar finnes endast en ringa bräddel, af hvad som erfordras. Här är sålunda blott en obetydlig början gjord, och efter denna början står kommunen för lång tid alldeles lamslagen. Under det att sålunda kommunen i sin helhet fått ganska liten hjälp af de stora länen, har kyrkstadens slukat lejonparten.

Jag skall med några exempel visa, hur man vetat att placera pengarne där. Hvilka summor som nedlagts på kyrkstadens breda gator och stora, många gånger om planerade och planterade torg, kan jag tyvärr ej uppgifva, ty vederbörande tåga sorgfälligt med saken. Men hvad några byggnader där hafva kostat kommunen, kan jag anföra.

En läkarebostad i villastil har uppförts för 40,000 kronor, ett apotek för 30,000 kronor plus fritt virke, en gästgifvaregård med möbler för 60,000 kronor plus fritt virke till minst 15,000 kronors värde. Hvilken inkomst kommunen har af den sistnämnda framgår, då jag säger, att kommunen icke blott icke uppbär någon hyresersättning utan tvärtom betalar till gästgifvaren 1,800 kronor årligen för att han skall fullgöra skjutsskyldigheten till närmaste gästgifvaregård. Dessutom har på kyrkoherdebostället nedlagts omkring 40,000 kronor, för en ny ladugård 20,000 och resten för reparation af bostaden.

Det anförda må vara nog för att visa, hvarthän det kommunala enväldet i en lappmarkskommun kan leda, och hvilken utveckling, som under detta envælde kommit till stånd.

Några mil från denna dyrbara metropol med sina 300 invånare mötas vi af bönder i usla kåkar, bönder hvilka i mycket stå 100 år efter sin tid. Många af dessa bönders barn få en ytterst bristfällig skolundervisning, enär kommunen ej har råd att bekosta inackordering i någon by där skola hålles. Jag känner en familj med 3 skolpliktiga barn, af hvilka intet under årtal bevistat någon skola. Så gestaltar det sig ute i byarne; i kyrkstadens väcker man under tiden förslag om att inrätta skolbad, naturligtvis på kommunens bekostnad.

Mot bestämmelsen, att stämmor etc. skola hållas så långt ske kan vid inom kommunen förefintliga marknader och så kallade kyrkhelger, kan invändas, att den lämnar rum för subjektiva tolkningar. Jag vet det. Men bestämmelsen antyder i hvilken riktning lagen går och gifver därför stöd för upphäfvandet af ett stämmobeslut, som tillkommit i strid mot denna riktning. Jag kan anföra, att i Jockmock har man ej generat sig för att hålla viktiga stämmor några dagar före vintermarknaden, för att på så sätt förvissa sig om att ej behöfva besväras af för många röstberättigade. Genom den nya bestämmelsen kan sådant förebyggas.

Att 6 veckors mellantid mellan hvarje stämma fastslås, synes mig nödvändigt, kunde tiden förlängas, vore desto bättre. Det kräfver för stor uppoffring af tid och pengar att allt för ofta resa in på stämmor. Deras antal måste därför begränsas så mycket som möjligt. Det har ganska ofta förekommit, att, då ett förslag mött motstånd på en mera besökt stämma, man föreslagit ärendets uppskjutande och tillsatt en kommitté; ett par veckor efter har man hållit ny stämma och drifvit igenom förslaget.

Att tiden för de ordinarie stämmornas hållande utsträcker, synes mig nödvändigt dels för att kunna bättre undgå så kallad förfallotid, dels för att ej komma i kollision med bestämmelsen om 6 veckors mellantid mellan hvarje stämma. Det

fras t. ex. en kyrkhelg i slutet af september; finge ej ordinarie oktoberstämman förläggas antingen till denna helg eller ock flyttas fram till november, skulle ingen stämma kunna hållas vid kyrkhelgen i september.

Att tre veckors tid förflyter mellan annonsens införande i tidningen och stämmans hållande är nödvändigt på grund af den sena postgången på många orter. En bestämmelse om att annonsen införas 2 gånger torde ock vara behöflig.

En reform i här berörda sak kan ej köpas för dyrt; en sådan är helt enkelt ett lifsvillkor, särskildt för de stora lappmarkerna.»